

RECENZJA

rozprawy doktorskiej Pana mgra Radosława GILA
Służba oficerów Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie w ludowym Wojsku Polskim
– promotor: Pan prof. dr hab. Józef SMOLIŃSKI
(Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, Kielce 2016, ss. 436)

Zasadniczy problem badawczy recenzowanej dysertacji dotyczy: (1) rekonstruowania złożonych uwarunkowań polityczno-wojskowych i społecznych procesu wkomponowywania oficerów wywodzących się z Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie (PSZ) w obręb struktur organizacyjnych Wojska Polskiego (WP); (2) syntetycznego prezentowania wyników badań w formie narracji opisowo-interpretacyjnej, obejmującej tryb powołania do służby wojskowej, jej przebiegu i rozwoju zawodowego ze zwolnieniem z tej służby włącznie – w oparciu o zrekonstruowane biogramy oficerów, a także (3) wyartykułowanie formy opresyjności zawartej w decyzji administracyjnej o zwolnieniu oficera PSZ, z premedytacją czyniąc go obywatelem gorszej kategorii, *de facto* skazując na marginalizację funkcjonowania w przestrzeni publicznej nie tylko w latach 40. i 50. ale i późniejszych.

Do końca lat 80. XX wieku przedmiotowy problem badawczy objęty był pewną „zasłoną milczenia”. Rodziło to traumatyczne milczenie społeczne i naukowe o oficerach-bohaterach drugiej wojny światowej, których po powrocie do Ojczyzny i włączeniu się w pokojowy proces tworzenia siły obronnej państwa - w latach 1948-1955 dotknęły (w większości) represje polityczne i prawne: (1) zwolnienia z zawodowej służby wojskowej, (2) pozbawienie możliwości zajmowania eksponowanych stanowisk w życiu publicznym kraju (etykieta wroga czy osoby obcej klasowo), (3) wieloletnie kary więzienia a w kilkudziesięciu przypadkach wydanie i wykonanie wyroków śmierci za działalność mającą na celu obalenie ustroju politycznego.

Dysertacja w ujęciu całościowym odpowiada na pytania układu rekonstruktorsko-analityczno-interpretacyjnego. Podmiotem jest: oficer PSZ powracający do kraju i przystępujący do pełnienia zawodowej służby wojskowej. Jego oczekiwania zderzają się z nieznaną wcześniej „szarą” rzeczywistością społeczno-polityczną i środowiskowo-zawodową. Dość szybko odczuł ograniczone zaufanie i obcość ze strony dowódców/przełożonych zarówno polskich i radzieckich. Marginalizacja i wykluczenie zawodowe uległy przyspieszeniu wraz z rozpoczęciem programowej stalinizacji Wojska Polskiego, obejmującej jego wszystkie dziedziny. Oficer PSZ ściągnięty do kraju, by legitymizować jego nowy ustrój „został zdrajcą”, osobą zbędną i pozbawioną prawa do obrony. Objęcie w drugiej połowie lat 50. rehabilitacją ofiar stalinowskich czystek, w tym oficerów Wojska Polskiego, przywrócenie niektórych z nich do służby wojskowej, to ledwie skromny wymiar politycznego i moralnego zadośćuczynienia. Także w niewielkim stopniu przełożyło się to wówczas na dyrektywę badania dziejów oręża polskiego. Pojedyncze przyczynkarskie analizy badawcze, np. w „Zeszytach Historycznych” zdominowała selektywna redakcyjna publicystyka historyczna „Wojska Ludowego”, „Żołnierza Wolności” i „Polityki”. Pierwsze wyniki badań nieobciążone konotacją ideologiczną pojawiły się dopiero pod koniec lat 80., następne po uruchomieniu transformacji ustrojowej. W chwili obecnej jest to już liczący się dorobek polskiego piśmiennictwa historycznego.

Żałować należy bezpowrotnie straconej okazji gromadzenia większościowego oryginalnego dorobku relacyjnego - u źródła od oficerów PSZ, kiedy żyli i aktywnie działali w środowi-

skach społeczno-zawodowych. Obecnie, definiowanie pytań badawczych umożliwiają zbiory archiwalne, piśmiennictwo wspomnieniowe, publicystyka polityczna i wojskowa (krajowa i zagraniczna) oraz deskryptywna wiedza pozaźródłowa.

Historyk nie funkcjonuje w zamkniętej przestrzeni publicznej, odbiera różne informacje nasycone narracją polityczną, także w rodzaju *ad sum Delphini*, rodzące pokusę uleganiu jej. Charakter przedmiotowej dysertacji, zakres problemów badawczych stanowi przykład otwartego podejścia metodologicznego dostarczającego obiektywne rekonstrukcje związane z podmiotem badań. Doktorant wykazał się dojrzałością warsztatową, odstępując od podejścia aplikacyjnego, operowania obrazem badanej rzeczywistości czy doraźnego patrzenia historycznego na rzecz racjonalnego wyjaśniania całościowej materii badawczej.

Recenzja obejmuje części: informacyjną, analityczno-oceniającą i wnioski końcowe.

1. Część informacyjna

Rozprawa doktorska ma charakter studium problemowo-chronologicznego, zaprezentowanego w układzie: *Wstęp* (ss. 13); sześć rozdziałów – 1. *Status społeczno-polityczny Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie po zakończeniu II wojny światowej* (ss. 60), 2. *Władze państwowe i wojskowe wobec służby oficerów z rodowodem II RP w Wojsku Polskim w latach 1944-1956* (ss. 45), 3. *Oficerowie Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie w Wojskach Lądowych WP (1945-1956)* (ss. 79), 4. *Oficerowie Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie w marynarce wojennej, lotnictwie i jednostkach centralnych WP (1945-1956)* (ss. 102), 5. *Służba wojskowa byłych oficerów Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie po 1956 roku* (ss. 62), 6. *Oficerowie Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie w życiu publicznym po zwolnieniu z wojska* (ss. 39); *Zakończenie* (ss. 7), Bibliografia (ss. 10) oraz Aneks i Summary.

2. Część analityczno-oceniająca

Podjęcie się rekonstrukcji faktów i wydarzeń wyznaczających jakościowo nowe zjawiska w przebiegu wojny i pokojowym rozwoju sił zbrojnych, stanowi wyzwanie naukowe. Chodzi w nim bowiem o powiązanie etapów rozwoju sił zbrojnych z kierunkami antycypowanej sytuacji międzynarodowej, jakości zewnętrznego środowiska bezpieczeństwa państwa i ładu wewnętrznego. Z drugiej strony nie wszystkie wydarzenia i fakty są cezurami wyznaczającymi momenty przełomowe/zwrotne dla polityki wojskowej, charakteru zadaniowo-funkcjonalnego i strukturalno-organizacyjnego sił zbrojnych, w tym zasad działania kadrowego w wojsku. W określeniu tych etapów zasadnicza trudność polega na tym, że nie zawsze społeczno-polityczne wydarzenia o znaczeniu „granicznym” dla wojska występują jednocześnie i są jednoznaczne.

Doktorant zaprezentował dobrą znajomość analizy zgeneralizowanej przestrzeni historycznej, wyodrębniając fakty i oceny deskryptywne mające decydujące dla antycypowanych skutków historycznych. Umiejętnie zdefiniował schemat periodyzacyjny rozwoju Wojska Polskiego w Polsce Ludowej - odpowiadający cezurze głównego problemu badawczego: pięć etapów polityczno-zadaniowych: *pierwszy*: 1942/1944-1945; *drugi*: 1945-1948; *trzeci*: 1948-1956; *czwarty*: 1956-1968; *piąty*: 1968-1970 oraz etap *suplementowy* obejmujący funkcjonowanie byłych oficerów PSZ w życiu publicznym do początku lat 90.

Wartością hipotezy głównej dysertacji jest zmienna zależna, kwantyfikowana dynamiką zmian politycznych, wojskowych i społecznych formowania siły zbrojnej od 21 lipca 1944 r. oraz nowy subpodmiot ideo-państwowotwórczy: Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego

(PKWN), przekształcający się w Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej (TRJN) i jego uznanie przez Stany Zjednoczone i Wielką Brytanię na początku lipca 1945 r. Notyfikacja TRJN ze strony wszystkich głównych koalicjantów spowodowała nową jakość polityczno-wojskową i prawo-międzynarodową „sprawy polskiej” względem dalszej legitymizacji rządu polskiego na uchodźstwie w Londynie i PSZ. Potencjał kadrowy PSZ, posiadany sprzęt i wyposażenie wojskowe stały się przedmiotem rywalizacji politycznej dwóch polskich ośrodków decyzyjnych, uznających odmienne normy ustrojowe. Zasadnie podkreślił Doktorant, fakt, że Brytyjczycy umiejętnie wykorzystywali animozje wśród członków rządu na uchodźstwie, inspirując przekazanie kierownictwa PSZ szefowi Sztabu Głównego, gen. Stanisławowi Kopańskiemu z wyłączeniem Naczelnego Wodza. Taki brytyjski zamiar służył: (1) zapewnienie sobie decyzyjności jednorodnego źródła rozkazodawczego dla polskiego szefa Sztabu Głównego; (2) stworzenie polityczno-międzynarodowej osłony PSZ i odsuwanie w czasie możliwości przekazania ich dowodzenia warszawskiemu RJN, a jednocześnie (3) zachowanie wpływów na sterowanie wysłania do Polski jak największej liczby żołnierzy, w tym oficerów. Doktorant zwrócił także uwagę na radykalizację polskich czynników polityczno-wojskowych w Londynie po lipcu 1945 r., na utopijne antycypowanie sytuacji polityczno-wojskowej, m.in. „wieszczanie nowej wojny” i licytowanie parytetem bojowym PSZ w momencie, kiedy cała koalicja antyfaszystowska marzyła o pokoju, szybkim przejściu sił zbrojnych na stopę pokojową i dokonaniu głębokiej demobilizacji.

Do pełnej rekonstrukcji zgeneralizowanej przestrzeni faktów i ich następstw w dysertacji zabrakło silniejszego wyróżnienia dwóch kwestii: (1) przypomnienia pozycji ustrojowej sił zbrojnych w świetle unormowań ustawy konstytucyjnej z 23 maja 1935 r. (Dz.U. RP, Nr 30, poz. 227), zwłaszcza art. 3 stanowiącego o podmiotowej roli sił zbrojnych w państwie i (2) ukształtowanej pod wpływem tego zapisu manier/mentalności dowódców wojskowych, roszczących sobie prawo do zajmowania/wyrażania stanowiska/opinii w sprawach politycznych.

1. Proszę wyjaśnić: na czym polegają zasadnicze różnice pozycji ustrojowej Sił Zbrojnych II RP wyartykułowane w ustawie z dnia 17 marca 1921 r. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U RP, Nr 44, poz. 267) a w ustawą konstytucyjną z 23 kwietnia 1935 r. (op. cit.)?

Doktorant w rozdziale 1. odwołuje się do przejawów politycznych zachowań, przywołując oświadczenia dowódcy 2-ego Korpusu gen. Władysława Andersa po ujawnieniu porozumienia jałtańskiego (1945) czy okazywanie nieposłuszeństwa przez niego gabinetom Stanisława Mikołajczyka i Tomasza Arciszewskiego. A zatem należało zaprezentować uwarunkowania takiego zachowania. Całość problemu ma wyjątkowo złożony charakter, bowiem na kanwie zachowań gen. Andersa toczyła się spektakularna rywalizacja pomiędzy opcją skupioną wokół myśli polityczno-wojskowej Naczelnego Wodza, gen. Władysława Sikorskiego a tzw. „sanatorami”/piłsudczykami, odsuniętymi od wpływów, co szczególnie rezonowało podczas akcji repatriacyjnej.

Okazywana przez gen. Andersa nielojalność gen. Sikorskiemu, wallenrodyzm gen. Tadeusza Bora-Komorowskiego czy samotność polityczna gen. Kazimierza Sosnkowskiego, to instrumenty ułatwiające „sanatorom” powrót do gry politycznej na uchodźstwie. Jesienią 1944 r. okazało się, że jej przedmiotem stanie się ostry spór o *status quo* żołnierza PSZ: zdeorientowanego na tle zobowiązań roty przysięgi i okazywania lojalności dowódcom; rozdartego tęsknotą za rodziną w kraju; przerażonego utratą „terytorialnej polskości” na wschód od Bugu oraz mamionego mirażami życia w nowym ustroju przez delegatów władzy ludowej. Ta część dysertacji (rozdz. I.) nie budzi zastrzeżeń merytorycznych, biorąc jednak pod uwagę kryterium spój-

ności i syntetyzowania narracji, mogłaby być krótsza, zawsze na istnienie już bogatej i udokumentowanej literatury problemowej.

2. Proszę scharakteryzować model odpowiedzialności kompetencyjnej rządu na uchodźstwie w sprawach sił zbrojnych?

Iunctim poznawcze i interpretacyjne całościowej narracji analitycznej dysertacji przebiega wokół osi problemowej w rozdziałach II-IV. Generalna ocena przywołań faktograficznych, układu chronologiczno-problemowego oraz interpretacji, a także zaprezentowana statystyka ruchu repatriacyjnego – nie budzi zastrzeżeń. Czego zabrakło?, zwłaszcza: (1) rozwiniętej charakterystyki zmiennych sytuacji polityczno-militarnej w Europie Środkowo-Wschodniej i ich następstw, *de facto* kapitulancja Zachodu wobec „sprawy polskiej” w rozpoczynającej się zimnej wojnie; (2) poszerzonej diagnozy zmiennych kształtujących rozwój sytuacji wewnętrznej w kraju - od lata 1944 r. wraz z zaznaczeniem tzw. „przełomów” zapowiadających stalinizację zadań i funkcji Wojska Polskiego; (3) rozwinięcia roli sił zbrojnych w państwie wobec rysującego się wyłonienia monopartii uzależnionej od zewnętrznego ośrodka decyzyjnego; (4) charakterystyki kamuflażu polityczno-propagandowego rozwijanego przez Polską Partię Robotniczą (PPR) w sprawie „integrowania” korpusu osobowego oficerów WP, *de facto* zgody na inkorporowanie stalinowskiego modelu życia wojskowego.

Doktorant właściwie zaprezentował wydarzenia wyznaczające moment „otwarcia” powrotu oficerów PSZ do kraju i włączania ich do korpusu osobowego oficerów WP, akcentując: (1) wymiar legitymizacji politycznej nowego ładu poprzez obecność w siłach zbrojnych; (2) skuteczność przeciwdziałania mobilizacyjnym zabiegom rządu na uchodźstwie (osłabienie porozumienia się krajowych ośrodków decyzyjnych: Armii Krajowej (AK) i umiarkowanego skrzydła kierownictwa Narodowych Sił Zbrojnych - NSZ); (3) nieufność kierownictwa PPR wobec postaw i zachowań oficerów z rodowodem II Rzeczypospolitej (RP); (4) dwuznaczność intencjonalną zawartą w wystąpieniu Władysława Gomułki z 13 listopada 1944 r. (Lublin), odnotowaną przez rząd brytyjski i propagandowo wykorzystaną w miejscach dyslokacji jednostek 2-go Korpusu we Włoszech. Szkoda, że zabrakło oceny wywiadu marsz. Michała Roli-Żymierskiego dla „Polski Zbrojnej” Nr 175/1945, w którym podkreślił: *Tworzymy nowy korpus oficerski, ale nowy nie w tym sensie, abyśmy przeprowadzali jakąś linię podziału między Polakami. Nowy dlatego, że jest korpusem, którego właśnie nic nie będzie dzielić od narodu, od społeczeństwa, nowy tzn. taki, który nie zamknie się w kastowym odosobnieniu i nie będzie się uważał za jakąś lepszą, ważniejszą część narodu.* Temat dysertacji w szczególny sposób nadaje się do tego, aby stanowisku Roli-Żymierskiego nadać ważną rolę. Dlaczego?, bowiem już w 1948 r. doczekało się pełnego rozwinięcia. Zważywszy na charakter strategii działania PPR wobec oficerów PSZ i innych z rodowodem II RP, warto go w niniejszej recenzji przywołać.

W październiku 1948 r. w „Naszej Myśli” Nr 10 (miesięcznik oficerski, wyd. GZP WP) pojawił się artykuł *Nowe zadania*. Jego autor gen. dyw. Marian Spychalski przedstawił stanowisko kierownictwa wojska wobec przełomu w życiu politycznym Polski, jaki dokonał się latem tego samego roku, podkreślając (s. 3-7): *W obliczu niebezpieczeństwa wpływów obcej ideologii w szeregach partii, co znalazło swój wyraz w odchyleniu nacjonalistycznym i prawicowym byłego sekretarza partii Gomułki-Wiesława¹ i grupki solidaryzujących się z nim ... partia uzbroiła jednocześnie ideologicznie swoich członków, jak również masy ludowe przedstawiając jasny ob-*

---

¹ Wystąpienie W. Gomułki podczas Plenum Komitetu Centralnego PPR 3 czerwca 1948 r., w którym opowiedział się za narodowym modelem socjalizmu, polegającym na *polskiej korekcie radzieckiej wersji socjalizmu*.

raz układu sił politycznych w Polsce: klasa robotnicza na czele mas ludowych toczy walkę klasową przeciwko siłom starego ustroju, które posiadają swoją bazę ideologiczną oraz dość jeszcze szeroką bazę materialną, na które liczy imperializm amerykański i jego pomocnicy w walce z naszym ludowym ustrojem. W dalszej części tego artykułu pojawiły się owe „nowe zadania”, polegające na: (1) włączeniu się oficerów i żołnierzy w zrozumienie treści klasowej wojska jako organu państwa ludowego; (2) poznaniu niebezpieczeństwa nacjonalizmu i oportunistów ideologicznego, które muszą być do końca przewyciężone; (3) rozszerzeniu walki o ideologiczne wychowanie własnych szeregów w służbie sprawy ludowej, w służbie narodowego i społecznego wyzwolenia ludu, a także zrozumienie warunku naszej siły i naszego zwycięstwa – ścisłego sojuszu i współdziałania w pierwszym rządzie z główną i rozstrzygającą siłą – Związkiem Radzieckim; (4) ograniczaniu wpływów reakcji i jej anglosaskich protektorów, poznawanie wroga przy pomocy wiedzy politycznej, ... prowadzeniu ofensywy przeciwko wrogim siłom tkwiącym w naszym ustroju, (5) przeciwdziałaniu przenikaniu do wojska nacjonalizmu znajdującego nosicieli pośród niektórych przedstawicieli „starej szkoły wojskowej” szerzącej tendencje antyradzieckie w powiązaniu z obcą agenturą imperialistyczną, której wojsko musi wydać zdecydowaną walkę.

Spychalski, jesienią 1948 r. niepewny już swego stanowiska służbowego i ulegając presji ortodoksów partyjnych prowadzących politykę konfrontacji autorstwa Michaiła Susłowa (ówczesny sekretarz KC WKP [b]), zajął kapitulanicke stanowisko, definiując zakres przyszłych opresyjnych działań: (1) zlikwidowanie *drobnomieszczańskich poglądów w wojsku*, przejawu „apolityczności wojska” o nieokreślonym obliczu; (2) eliminowanie *grup społecznych wyzyskiwaczy, spekulantów i innych wrogów naszego ustroju*; (3) *rozbijanie oszukańczego frazesu narodowej reakcji, która używała wojska jako organu ucisku mas ludowych maskując to jego oblicze klasowe frazesem ogólnonarodowym, izolując wojsko od mas narodu, ponad masami pracującymi*; (4) *wyplenienie nacjonalistycznych i szowinistycznych poglądów panujących jeszcze wśród niektórych wojskowych. Stare wojsko było przez lata rządów reakcji wychowywane w duchu nacjonalizmu, który wyrażał się w nienawiści do Związku Radzieckiego i Armii Radzieckiej, a także antysemityzmie... pozostałości te trzeba wytępić, jak wytępić należy naleciałości starych wpływów sposobu bycia i praktyki służbowej wśród niektórych wojskowych. Niepotrzebne nam są w naszych szeregach zatęchłe, sanacyjno-prusko-austriackie zapachy, rozsiewane przez nosicieli starych manier, u których wysokie mniemanie o swych wyjątkowych wartościach z racji zajmowanego stanowiska łączy się z niechęcią do ideologii i dążeń mas ludowych, z obojętną, formalno-soldacką postawą wobec służby, z próbami rozbudowania tych obcych nam wpływów i swojej pozycji w wojsku.*

Spychalski zapowiadając upartyjnienie polityki kadrowej w Wojsku Polskim, wskazał na konieczność dokonania czystki oficerów (!!!) o *rodowodzie burżuazyjnym i antyludowym (wróg klasowy), członków b. imperialistycznej armii i nierozumiejących różnic między tą armią a Odrodzonym Wojskiem Polskim, emanacją państwa zmierzającego do socjalizmu.* Takiemu wojsku *obca jest postawa moralna oficera zaciężnego, oficera szkoły burżuazyjnej przejawiająca się jeszcze w dążeniu do ukrycia braków przed okiem dowództwa, w próbach fałszowania wyników szkolenia, w nierzetelnym meldunku, w niechętniej postawie wobec oficera radzieckiego, w tych wszystkich przejawach, które są wynikiem wrogich i nacjonalistycznych wpływów, a które demoralizują podwładnych i przynoszą poważne szkody. Nasz aktyw polityczny, nasza zdrowa kadra przeciwstawi się zdecydowanie tamtej, wrogiej postawie moralnej, łączącej się najczęściej nacjonalizmem i oportunistycznym ideologicznym – i jej przejawy w sposób bezwzględny usunie poza burtę naszego życia wojskowego.*

Odcinając się od tradycji orężnej i myśli wojskowej II Rzeczypospolitej, Spychalski zaatakował *burżuazyjną treść honoru Wojska Polskiego* i kompetencje społeczne przedwrześniowego

oficera, obce miłości ojczyzny ludowej, słuszności sprawy i pewności zwycięstwa. Musi być usunięte z mentalności i postawy oficera (Odrodzonego Wojska Polskiego – przyp. J.Z): biurokracizm, formalny i urzędowy stosunek do pracy, skłonności do wygodnictwa, odrywanie się od masy żołnierskiej i mas ludowych, uleganie nawykom obcej metody myślenia i bycia, nie dość mocne reagowanie na przejawy nacjonalizmu, oportunizm ideologiczny i polityczny. Podstawą kształtowania kompetencji społecznych oficera armii socjalistycznej jest ideologia marksizmu-leninizmu i myśl wojenna oparta o zdobycze nauki leninowsko-stalinowskiej, stanowiące gwarancje osiągnięć w skutecznej obronie przed próbami zagrożenia naszego a zarazem gwarancję upadku i niechybnej klęski sił agresji i imperializmu (s. 7)

3. Proszę przedstawić genezę zwrotu politycznego w 1948 r. w Polsce?
4. W broszurze PPR *Na drodze do jednej partii robotniczej* (1948) pojawiło się pojęcie: *demokracja klasowa*. jakich kwestii dotyczyła?

Reasumując, analityczne ujęcie przyjętych w dysertacji obszarów badawczych stanowi spójny i komplementarny układ narracyjno-interpretacyjny. Wartością są (1) właściwe odwołania do obowiązującej aparatury pojęciowej, (2) szczegółowe diagnozy z przywołaniem studium przypadków i (3) przejrzystość faktograficzna.

Temat dysertacji wpisuje się w szerokie spektrum krajowych badań pozycji ustrojowych sił zbrojnych i ich tradycji orężnych. W każdym przypadku posługiwania się przez historyka mianem „ludowe Wojsko Polskie” pojawiają się zastrzeżenia semantyczne i merytoryczne. Doktorant w tej kwestii pisze (s. 5): *Nieoficjalna nazwa Wojska Polskiego powstałego podczas II wojny światowej w latach 1943–1944 na terytorium ZSRR, a następnie nazwa pochodząca od sił zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w okresie 1944–1952 i Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w okresie 1952–1989. Oficjalną nazwą w tym okresie było początkowo Wojsko Polskie, przekształcone później w Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej, a od 1952 roku w Siły Zbrojne Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Dodatkowy przymiotnik „ludowe”, zazwyczaj pisany małą literą, miał podkreślać polityczny wymiar tej formacji.*

5. Proszę wyjaśnić, co Doktorant rozumie przez „oficjalną nazwę Wojsko Polskie” i jakie w tej kwestii obowiązywały unormowania prawne?

W odniesieniu do problematyki rozdz. I. *Władze państwowe i wojskowe wobec służby oficerów z rodowodem II RP w Wojsku Polskim w latach 1944-1956*, Doktorant wykazał się dobrą znajomością wiedzy, prezentując analizy prowadzone na podstawie bogatej kwerendy bibliograficznej, zwłaszcza archiwaliów personifikujących szczegółowy przebieg zawodowej służby wojskowej oficerów PSZ, zawierających unikatowe werbalizowane figury językowe „zrusycyzowanej nowomowy wojskowej” akt personalnych, w tym dane rozpoznania kontrwywiadowczego. Przy powierzchownym podejściu do cytowanych zapisów kadrowych z teczek personalnych – w pierwszej chwili uderza „nieskładność dosłowności” – ale z punktu dokładności rekonstrukcyjnej należy uznać to za wartość. Taka dokładność rekonstrukcyjna ma miejsce we wszystkich rozdziałach dysertacji. Momentami Doktorant tak dalece ulega (mimowolnie) presji przytaczanych zapisów personalnych, że i w jego języku narracyjnym niekiedy przewijają się anachronizmy.

Dysertacja to przykład rzetelnego warsztatu, spokojnej bez emocji narracji opisującej ówczesną rzeczywistość wojskową, naświetlającą imienny żołnierski los oficerów PSZ, ich *tu i teraz*, chociaż więcej było „po” niż „teraz”. Imponuje zgromadzony materiał archiwalny, poświęcenie się i czas spędzony w chłodnych pomieszczeniach modlińskiej twierdzy, gromadzącej kar-

ty tysięcy żołnierskich losów nie tylko sprzed 1939 r., ale całego okresu PRL i III RP. Szczególną uwagę zwraca rekonstrukcja elementów polityki kadrowej w WP w latach 1945-1948.

6. Proszę wyjaśnić: na jakiej formule prawnej opierała się polityka personalna w Wojsku Polskim w pierwszych latach PRL?
7. Proszę wyjaśnić: na czym polegał szczególny system opiniowania kadrowego w Wojsku Polskim w latach 1945-1956?

Doktorant zasadnie zwraca uwagę w rozdz. III na niedostatek analiz kompleksu zagadnień związanych z funkcjonowaniem oficerów PSZ w centralnych komórkach organizacyjnych WP, ich wkładu w przygotowywanie pakietów projekcyjnych dla funkcjonowania sił zbrojnych. Jak zauważa, oficerowie ci byli sukcesywnie marginalizowani od prac nad doktryną wojenną czy programami związanymi z kształtowaniem kompetencji społecznych żołnierzy zawodowych. Na tle tych zagadnień, co wyróżnił, zarysowywało się „kontrastowanie” niepełnego przygotowania oficera z rodowodem II RP od oficera „właściwie przygotowywanego” do realizacji zadań przez klasowy aparat państwowy.

8. Proszę wyjaśnić, co według kanonu polityki personalnej WP do 1952 r. oznaczało kryterium uczestniczenia w budowaniu wojska na platformie klasowej, wojska mas pracujących, zbrojnego ramienia państwa ludowego w jego walce przeciwko wrogowi klasowemu?

Jak przystało na konwencję prezentacji analiz związanych z problematyką historyczno-wojskową, narracja analiz sytuacyjnych i przeglądowych w dysertacji jest wzbogacona o liczne tabele zbiorcze, zdjęcia archiwalne, zdjęcia nagrobkowe, zdjęcia odznak i oznak wojskowych i fasymile dokumentów. Daje to poczucie „wejścia w historyczny czas”, interesujący dobór, dotąd niekiedy jeszcze nieprezentowanej ikonografii nadaje podejmowanym analiz deskryptywno-emocjonalnego wymiaru.

3. Wnioski

Zaprezentowany w dysertacji układ problemowo-chronologiczny posiada liczącą się wartość poznawczą i interpretacyjną. Stwierdzam, że oceniana rozprawa wydatnie wzbogaciła dorobek naukowy Doktoranta. Przedstawione w niej wyniki badań świadczą o posiadaniu wiedzy metodologicznej i umiejętnościach rozwiązywania zagadnień naukowych.

Reasumując całość opinii wyartykułowanych w recenzji, stwierdzam, że przedmiotowa rozprawa naukowa stanowi oryginalny wkład dla naukowego poznania z obszaru badań nauk humanistycznych w dyscyplinie historia i odpowiada wymogom określonych w ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule naukowym w zakresie sztuki (Dz.U. Nr 65, poz. 595 z późn. zm.). Stawiam wniosek o przyjęcie rozprawy i dopuszczenie Pana mgra Radosława GILA do kolejnego etapu postępowania w przewodzie doktorskim, zgodnie z przewidzianym prawem.

